

Språkplan

Gi tilgang til språket

For alle som underviser i Hustadvikaskolen

Om Språkplanen

I 2019 startet prosessen med å utarbeide en overordnet og helhetlig språkplan for Hustadvikaskolen. En felles språkplan skal sikre sammenheng fra lovverk og nasjonale styringsdokument, til lokale planer til skolene. Den skal også sørge for en god sammenheng med det nye læreplanverket LK20.

Språkplanen har som hovedmål å kvalitetssikre opplæringen gjennom å øke lærerens kompetanse innenfor språk, lesing og skriving, slik at alle elever i Hustadvikaskolen får like muligheter for kunnskapsutvikling, ferdighetsutvikling, dannelse og livslang læring. Tidlig innsats og fokus på kvalitetsheving gjennom hele opplæringsløpet skal bidra til sosial utjevning. Språkplanen skal i tillegg bidra til å styrke den ordinære opplæringen, øke lærerens kompetanse

Overordnet målsetting for Språkplanen er følgende:

«Skolen skal bidra til at alle elever skal få tilegne seg så gode språklige forutsetninger som mulig, og ha et godt utgangspunkt for sosial mestring og livslang læring»

til å tidlig identifisere samt legge til rette for elever med ulike forutsetninger.

Planen skal være forpliktende for alle skoler i kommunen, og er gjeldende fra høsten 2021. Implementering av planen på skolene er skoleledelsens ansvar, og progresjon i utviklingsarbeidet vil følges opp av skoleeier. Planen og arbeidet skal evalueres jevnlig i løpet av de kommende skoleårene.

Innholdet i Språkplanen er basert på teori og forskning. Språkløyper har også blitt brukt som ressurs i arbeidet. Iris Hansson Myran (Skrivesenteret, NTNU) har bidratt med veiledning og faglig støtte underveis i prosessen.

Prosjektleder:

Julie Gunstensen

Arbeidsgruppe:

Anita Myren (leder, småtrinn)

Karoline Drågen (leder, mellomtrinn)

Birgit Leirmo (leder, ungdomstrinn)

Alle skoler i Hustadvika kommune har vært representert i arbeidsgruppene.

Det har vært lagt ned utallige timer for å utarbeide Språkplanen, men den største jobben begynner nå; å få den til å leve rundt omkring i klasserommene, hos hver lærer og på alle skolene i Hustadvika. Vi vet at ved å forplikte seg til planen og dens innhold, bidrar man til at elevene i Hustadvika blir bedre lesere, skrivere og får større muligheter videre i utdanningsløpet. **Lykke til med arbeidet!**

Innhold

Arbeid med språk

Et funksjonelt språksyn
Språkets innhold, form og bruk
Språklig bevissthet
Arbeid med språk og vokabular
Klasseromsdialogen
Høytlesing i klasserommet
Biblioteket som pedagogisk ressurs
Grunnleggende ferdigheter i lesing og skriving

Leseopplæring

Hva er lesing, og hva skal det brukes til?
Hva er god leseopplæring?
Hva kjennetegner en kompetent leser?
Fem dimensjoner i lesing
Leseutvikling
Kritisk tenkning og kritisk tilnærming til tekst

Skriveopplæring

Hva er skriving, og hva skal det brukes til?
Hva er god skriveopplæring?
Fem prinsipper for god skriveopplæring

Hva kjennetegner en kompetent skriver?

Skriveutvikling

Å støtte elevens skriving

Læringsfremmende vurdering i skriving

Didaktiske modeller for lese- og skriveopplæringen

Didaktisk modell for leseopplæring

Didaktisk modeller for skriveopplæring

Skrivetrekanter

Skrivehjulet

Sirkelen for undervisning og læring

De ulike skrivefasene

Skriveplanlegging

Lese- og læringsstrategier i Hustadvikaskolen

Lesestrategier

Læringsstrategier

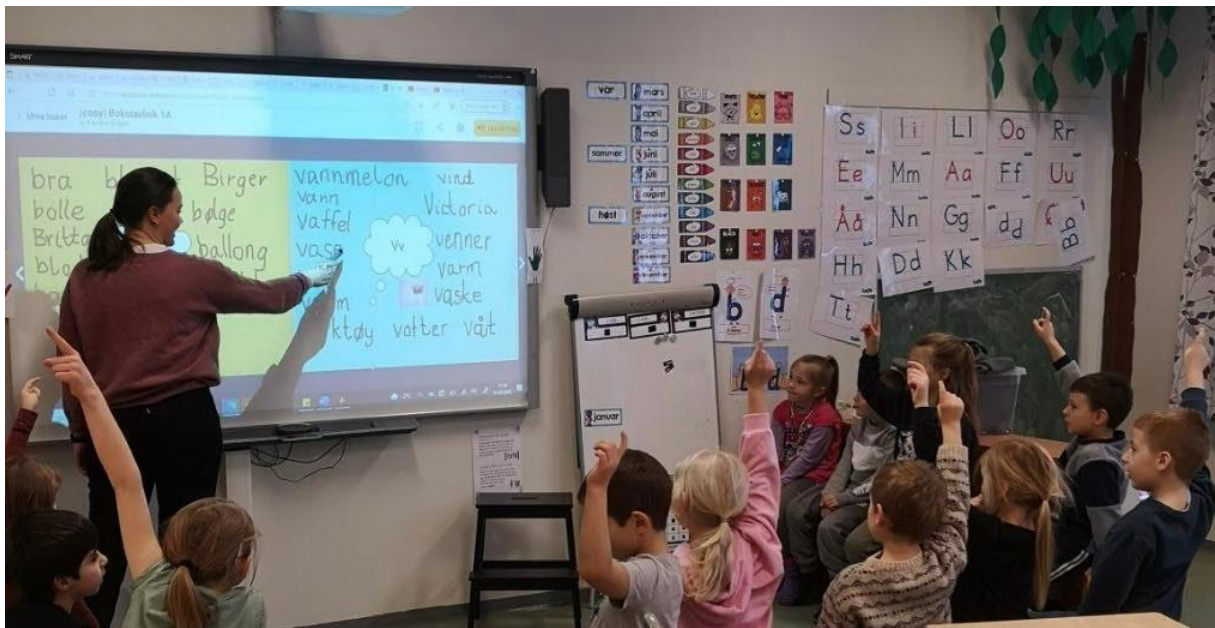
Språkarbeid i praksis

Begynneropplæring på 1.-3.trinn

Lese- og skriveopplæring på 4.-7.trinn

Lese- og skriveopplæring på ungdomstrinnet på 8.-10.trinn

Kartleggingsplan for Hustadvikaskolen

Arbeid med språk

«Lærerprofesjonen bygger sin profesjonsutøvelse på felles verdier og et felles forsknings- og erfaringsbasert kunnskapsgrunnlag» Overordnet del (LK20).

Målet med Språkplanen er å skape en felles forståelse av hva god lese- og skriveopplæring i Hustadvikaskolen innebærer i praksis.

Språkplanen gjør rede for teori- og forskningsbasert kunnskap som bidrar til en god og oppdatert lese- og skriveopplæring.

Vi får stadig ny kunnskap innenfor fagfeltet. Språkplanen anses som dynamisk i den forstand at teorigrunnlaget endres med ny forskning, pedagogiske verktøy og/ eller sentrale føringer.

Et funksjonelt språksyn

"Å gi tilgang til språket er en av lærernes viktigste oppgaver – det vi gjør har betydning for hele livet" (Språkløyper, 2020).

Sitatet er hentet fra Språkløyper, som er en nettressurs for skolebasert kompetanseutvikling, og formidler at skolens viktigste oppgave er å [gi elevene våre tilgang til språket](#).

Vårt språksyn sier noe om hvordan en mener at språk skal læres. *Et systematisk språksyn* legger vekt på å forstå språket som system, og fokus i opplæringen er rettet mot språkets forside. *Et funksjonelt språksyn* vektlegger [formål og meningsskaping](#). Språk blir her sett på som et verktøy til å kunne utføre handlinger med. Språk læres og utvikles best i meningsfulle kontekster, i samhandling med andre og med et tydelig formål.

Hustadvikaskolen legger til grunn et funksjonelt språksyn hvor formål og meningsskaping vektlegges.

Den funksjonelle tilnærmingen kommer tydelig frem i verbbruken i kompetansemålene for LK20 i alle fag. Noen eksempler på dette er; *samhandle, samtale, informere, reflektere, overbevise, lytte, gi respons, grunngi og uttrykke*.

Alle fag har sin egen måte å bruke språket på. Dette gjelder ikke bare ordforråd, men også hvordan setninger er bygd opp, og å skape større tekst på. Derfor foregår språklæring i alle fag, ikke bare i norsktimene. Elever skal oppover i utdanningsløpet tilegne seg et akademisk og mer abstrakt vokabular, noe som er viktig for å utvikle dypere forståelse. Derfor er et [eksplisitt språkfokus](#) i fagene viktig for alle elever, og særlig viktig for elever med språk- eller lesevansker, og for flerspråklige elever.

Figur 1: Hvordan lærer vi språk best? Oppsummering fra Språkløyper

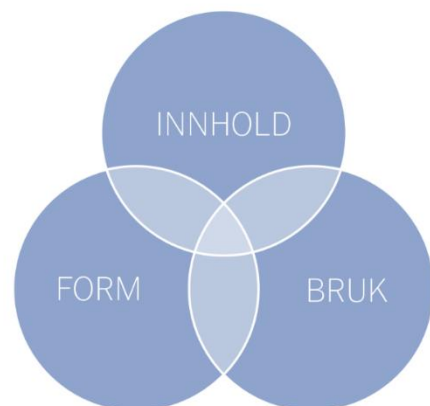
Språkets innhold, form og bruk

I Hustadvikaskolen jobber vi med språket som system i naturlige og meningsfulle kontekster, og med varierte tilnærminger.

Bloom og Lahey (1978) sin språkmodell forklarer at språket består av tre deler som er gjensidig avhengig av hverandre. Figuren illustrerer at språket har en innholdsside, formside og pragmatisk side (bruk). Elever må få anledning til å delta i samtaler der det snakkes om språkets både innholds- og formside. Språkets innholdsside handler om hva ord betyr, hva boken handler om osv. Språkets formside er i fokus når man for eksempel snakker om hvordan ord høres ut, om de rimer, hvor mange stavelser

de har osv. Dette er avgjørende for å knekke lese- og skrivekoden.

Samtaler rundt dette fremmer språklig bevissthet, og det rettes fokus mot språkets formside og ikke bare språkets innholdsside. Språkets pragmatiske side (bruk) handler om at språk er et redskap i samspill og kommunikasjon med andre, og vite hvordan vi tilpasser språket ut fra situasjon og sammenheng (Semundseth, Språkløyper, 2020).

Figur 2: Bloom og Laheys språkmodell (1978)

Språklig bevissthet

Det er en nær sammenheng mellom språk og lesing. Forskning understreker at arbeid med begrepsutvikling og språklig bevissthet har positiv innvirkning på barns leseferdighet (Hagtvet, 2002). Mye av det språklige fundamentet legges allerede i barnehagen, og skolen har ansvar for å videreutvikle språklæringen. Lærere er derfor viktige samtalepartnere og rollemodeller for elevene i skolen.

Frost (2011) beskriver språklig bevissthet som et samlebegrep for det å kunne reflektere over språket. [Språklig bevissthet er bevissthet om språkets forside. Språklig bevissthet eller metaspråklig bevissthet består av flere komponenter.](#) Modellen nedenfor forklarer de ulike delkomponentene.

Språklig bevissthet er en viktig forutsetning for å mestre lese- og skriveinnlæringen.

Språklig bevissthet utvikles gradvis gjennom hele skoleløpet, og er en kontinuerlig prosess. Det er derfor viktig å ha et sterkt fokus på å øke elevens språklige bevissthet og ordforråd i opplæringen i språk, lesing og skrijving i Hustadvikaskolen.

Elever med god språklig bevissthet har evne til å distansere seg fra språket og se det utenfra. Det vil si at de kan stille seg kritisk til hva ord betyr, hvilken lyd ordene begynner med, om det er et kort eller langt ord og kan finne rimord. De er også interessert i å lese bøker, deltar i sangleker og lærer seg sanger og regler som blir gjentatt ofte (Frost, 2011).

Fonologisk bevissthet	• Forstå og snakke om at talespråket er satt sammen av språklyder og stavelser
Morfologisk bevissthet	• Forstå strukturen i ord (bok-hylle, seks - seksten)
Semantisk bevissthet	• Ord har mening og kan ha ulike betydninger
Syntaktisk bevissthet	• Ord kan settes sammen til fraser eller setninger
Tekstbevissthet	• Snakke og forstå hva som kjennetegner ulike teksttyper
Pragmatisk bevissthet	• Hvordan språk kan brukes i ulike sammenhenger og til ulike formål

Figur 3: Språklig bevissthet (Frost, 2011)

Arbeid med språk og vokabular

«Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre» Overordnet del (LK20).

Språk er redskap for tanken, og elevene trenger ordforråd og begreper for å utvikle sine evner til refleksjon og kritisk tenking.

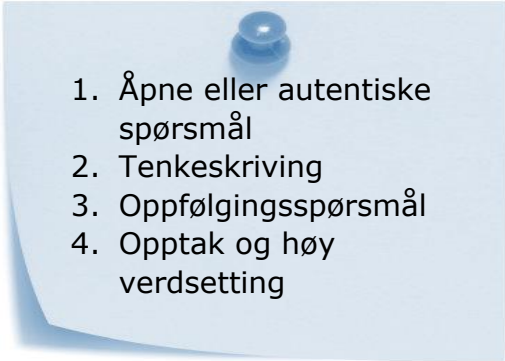
Utvikling av elevenes språklige kompetanse bør derfor være en integrert og selvfølgelig del av undervisningen. [Språk læres best i samhandling med andre](#), og LK20 legger vekt på at dialog og samtale

fremmer læring. Språket elevene møter på skolen inneholder ofte andre ord enn språket elevene bruker i sin dagligtale. Dette kan gi utfordringer fordi elevene da møter akademiske ord de ikke kjenner betydningen av. Klasseromsdialogen er en viktig arena for å jobbe med vokabular, og her kan elevene oppleve mye språkstimulering (Utdanningsdirektoratet, 2020).

[Samtale som arbeidsmåte](#) i skolen er nødvendig for at elevene skal bidra til egen læring. De er ikke bare mottakere av det voksne kan og vet. For å få til samtaler som skaper forståelse og læring, er det nødvendig å endre syn på hva samtale er. Å utveksle meninger er ikke det samme som å samtale, og uenighet og krav er ikke uttrykk for intoleranse eller mangel på respekt. Å delta i samtale skal ikke være lettere eller mer avslappende enn å lese, skrive og regne. Man må trene, og man trenger å bli presset og utfordret for å bli god. Det den enkelte elev bidrar med i samtalen – av holdninger, ferdigheter og kunnskaper – skal være med i vurderingen av elevens arbeid, på linje med skriftlige arbeider og framføringer (Børresen, 2015).

Klasseromsdialogen

Dialogen i klasserommet kan gjøres mer språkstimulerende ved at det er elevene som er språklig aktive, og bruker språket på ulike måter. For å fremme et funksjonelt språksyn i klasserommet, kan man ta utgangspunkt i disse [fire prinsippene for læringsfremmende samtaler](#);

-
1. Åpne eller autentiske spørsmål
 2. Tenkeskriving
 3. Oppfølgingsspørsmål
 4. Opptak og høy verdsetting

Høytlesing i klasserommet

Ved å ha en kultur for høytlesing i klasserommet gis alle elever lik tilgang til tekst, uavhengig av egen evne og vilje til å lese selv. Læreren har mulighet til å stoppe opp og samtale om innholdet, personer og hendelser, skape undring og refleksjoner, og gjøre sammenligninger sammen med elevene. Det er viktig å tilpasse valg av bøker til elevenes kunnskap og

ferdigheter. Å bli lest høyt for bidrar til å skape større engasjement for lesing og skriving. Biblioteket er en viktig samarbeidspartner for å lykkes med å skape leseglede i klasserommet.

Høytlesing fremmer god språkutvikling og lesekompetanse (Hoel, 2020)

Biblioteket som pedagogisk ressurs

Skolen skal ha skolebibliotek med mindre tilgangen til skolebibliotek er sikra gjennom samarbeid med andre bibliotek (Opplæringsloven § 21-1).

Elevene i Hustadvikaskolen skal ha tilgang på bibliotek. Et godt skolebibliotek fremmer leseglede og trivsel. Det er en lærings- og dannelsesarena, og et redskap for læreren. Aktiv bruk av biblioteket kan bidra til at elevene leser mer, blir kritiske lesere og gir de tilgang på ulike informasjonskilder i skolearbeidet. Det er viktig at elevene har tilgang på mye og ulik litteratur, og at de møter lærere som har kjennskap til litteratur og kompetanse på å formidle den.

Hustadvika Folkebibliotek

Hustadvika folkebibliotek vil gjerne være en ressurs for skolene i kommunen, og et supplement til skolebibliotekene.

Folkebiblioteket ønsker at alle elever gjennom skolegangen skal ha fått besøke en av bibliotekavdelingene i kommunen minst en gang. Biblioteket vil bidra til at elevene får ny og oppdatert litteratur ved å låne ut bokkasser til klassene, etter etterspørsel fra lærerne. Biblioteket vil også være til faglig hjelp og støtte for skolebibliotekene.

-Anne Husøy, Biblioteksjef Hustadvika bibliotek.

Grunnleggende ferdigheter i lesing og skriving

«Skolen skal legge til rette for og støtte elevenes utvikling av de fem grunnleggende ferdighetene gjennom hele opplæringsløpet» (LK20).

De grunnleggende ferdighetene er å kunne lese, å kunne skrive, å kunne regne, uttrykke seg muntlig og utvikle digitale ferdigheter.

I Språkplanen er det lagt vekt på muntlige ferdigheter, å kunne skrive, og å kunne lese. Lesing og skriving er grunnleggende ferdigheter og forutsetninger for all læring.

Sitatet over fremhever betydningen av et sammenhengende arbeid fra den første lese- og skriveopplæringen, til det å kunne forholde seg aktivt til avanserte

tekster og skrift. Ferdighetene er også viktige for utviklingen av elevenes identitet og sosiale relasjoner, og for å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsliv. I undervisningen må de grunnleggende ferdighetene ses både i sammenheng med hverandre, og på tvers av fag.

Tidligere har norsklæreren hatt ansvaret for utvikling av lese- og skriveferdigheter. Nå er det et felles ansvar, da de grunnleggende ferdigheter er innlemmet i kompetansemålene for alle fag.

Alle lærere i
Hustadvikaskolen er
språklærere

Leseopplæring

«En god lærer løfter lesekompetansen til elevene høyere enn en kan forvente ut fra forutsetningene deres» (Språkløyper, 2020).

Leseopplæringen i Hustadvikaskolen skal være forankret i teori og nyere forskning. I denne delen av Språkplanen kommer du til å lese om teori knyttet til lesing. [Lærere i Hustadvikaskolen skal ha kunnskap og forståelse om prinsipper for god leseopplæring, og elevens leseutvikling.](#)

Hva er lesing, og hva skal det brukes til?

Lesing er å forstå, bruke, vurdere, reflektere over og engasjere seg i tekst. Å kunne lese er å skape mening fra tekst. Lesing består både

av en teknisk ferdighet som skal læres (avkodingen), og av språkferdigheter og bakgrunnskunnskaper (forståelse). Det trengs motivasjon i tillegg til avkodingsferdigheter og innholdsforståelse, slik at elevene leser så mye at avkodingen blir automatisert og innholdsforståelsen blir utviklet. Begge danner grunnlag for forståelsen av teksten. Å lære å lese åpner for en verden av kunnskap, glede, fantasi og læring, og er derfor en svært viktig ferdighet å utvikle i skolen (Traavik, 2013).

Lesing = avkoding x forståelse x motivasjon

Arbeidet med å utvikle elevenes leseferdigheter handler om å utvikle språklige ferdigheter, kodingsferdigheter, strategiske ferdigheter og et engasjement for lesing. Disse komponentene må være på plass i arbeidet med lesing i alle fag. For å sikre god leseopplæring er det en forutsetning at lærer modellerer strategier for elevene fra 1. til 10. klasse. Lesing er en sammensatt ferdighet som bygger på ulike prosesser.

Målet for leseopplæringen i Hustadvikaskolen er å skape bevisste lesere som tenker rundt egen lesing og utvikling, og har en metakognitiv bevissthet om sin egen læring.

Hva er god leseopplæring?

«Mange er opptatte av at elever skal ha høy nok lesehastighet. Men det er slett ikke sikkert at en elev som leser med høy hastighet, har god leseflyt og leseforståelse. Derfor bør man jobbe med lesekvalitet, ikke bare hastighet» (Bentsen, 2020).

Målet med leseopplæringen er at elevene har så gode avkodingsferdigheter at de forstår og får med seg innholdet i teksten. Det bør ikke rettes fokus mot at elevene skal lese så fort som mulig. **Sikkerhet foran fart!** Det er viktig å sette av nok tid til mengdelesing, og legge til rette for gode leseopplevelser på skolen. Elevene bør få tilpassede tekster, både når det gjelder innhold og lesenivå.

Lesing er ikke bare en ferdighet som elevene lærer seg en gang for alle de første skoleårene. God lesekompetanse er noe som krever kontinuerlig utvikling i møte med stadig mer avanserte tekster. Gode leseferdigheter og god tekstforståelse er svært ofte viktige forutsetninger for læring. Elevene bruker i stor utstrekning skrevne kilder, for eksempel lærebøker, oppslagsverk og Internett i skolearbeidet (Roe, 2017). For å bli en god leser, må eleven være en god teknisk leser, ha et godt begrepsapparat som gjør at eleven forstår og ønsker å skaffe seg kunnskap og opplevelse gjennom lesing og skriving. **Leseglede bør vektlegges på alle trinn.**

Forskning viser at det leses mindre i hjemmet. **Skolen har derfor en viktig rolle for å gi elevene gode leseopplevelser og rik tilgang på ulike teksttyper.** «Langlesing» må gis mer oppmerksomhet i skolen, og det er viktig å samtale med elevene om det de leser. Å lese lengre tekster stimulerer til økt konsentrasjon og gir god sosial trening ved at de lever seg inn i andres verden, og tar andres perspektiv. Å undervise eksplisitt og reflektere sammen med elevene har derfor avgjørende betydning (Støle, 2021).

De fleste elever starter motiverte på skolen, og har en forventning om å lære seg å lese. Det er derfor viktig at elevene får gode lese- og skriveopplevelser som er tilpasset deres mestringsnivå, og som er satt i meningsfulle kontekster.

Hva kjennetegner en kompetent leser?

Å legge til rette for at elevene kan utvikle seg som kompetente lesere er en viktig og krevende oppgave. Elevene kommer til skolen med svært ulike erfaringer om språk og tekst. **Hustadvikaskolen sin oppgave er å gi alle elever med sine individuelle forutsetninger tilgang til en rik tekstkultur.** Lesing er en sammensatt kompetanse, som betyr at en god leser er en som behersker mange ulike sider ved språket og lesingen:

Aktive, engasjerte og motiverte
Kontrollerer egen forståelse og vurderer eget arbeid
Strategisk leser og kan tilnærme seg tekst på varierte måter
Automatisert ordlesing
God leseflyt
God begrepsforståelse
God tekstkompetanse

Figur 4: En kompetent leser

Fem dimensjoner i lesing

I Hustadvikaskolen tar vi utgangspunkt i Lundberg og Herrlins fem dimensjoner som må ivaretas for å få til god leseutvikling. Disse dimensjonene er:

Fonologisk bevissthet: kjennskap til språkets lyder

Automatisert avkoding: kunne trekke sammen språklydene til ord. En lyd i talespråket kaller vi et fonem, mens et grafem er en eller flere bokstaver som representerer et fonem. Bokstaven F er et grafem.

Språklyden /f/ er et fonem. Ordavkodingen er automatisert når elevens hovedstrategi er ortografisk lesing.

Leseflyt: lese sammenhengende, effektivt og feilfritt med rett intonasjon

Leseforståelse: forstå innholdet i teksten du leser

Leseinteresse: motivasjon for å lese henger sammen med elevenes interesse for det som skal leses.

Disse inngår i et samspill, hvor alle er viktige for en god leseutvikling.

Figur 5: Fem dimensjoner i leseutviklingen (Lundberg & Herrlin, 2015)

Leseutvikling

En betingelse for god leseopplæring i Hustadvikaskolen, er at alle lærere kjenner til det grunnleggende for hva lesing er, og hva som må til for å **løfte undervisningen på forskjellige trinn.** Nyere leseforskning er enig i at lesing er en språkprosess, og at leseutviklingen derfor må ses som en fortsettelse og utvidelse av den språklige utviklingen. En slik tankegang gir den tidlige språkutviklingen stor betydning. Forskning viser at det er sammenheng mellom tidlige språkfunksjoner og senere leseutvikling (Frost, 2010).

En rask og sikker vei til ordgjenkjenning er fonologisk lesing (lydering). Å koble lyd og bokstav er helt nødvendig for å bli en nøyaktig leser.

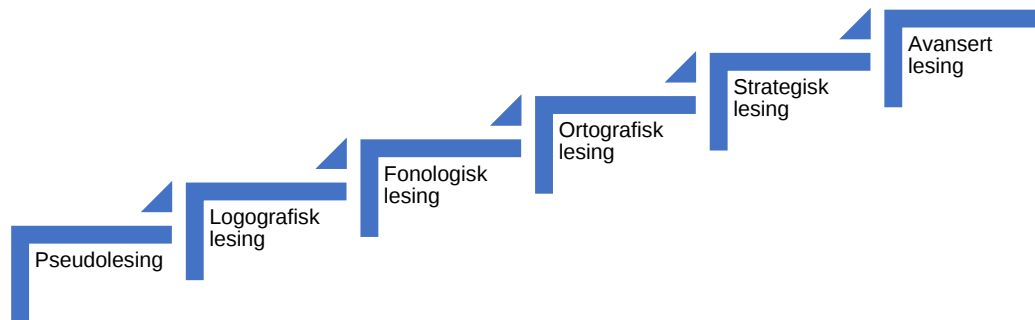
Når den fonologiske avkodingen er automatisert, kan elevene forholde seg til større språklige segmenter enn de rent fonologiske enhetene. Når elevene begynner å lese ordbilder og setninger på en mer effektiv og funksjonell måte, kan de ha et metaperspektiv på teksten. Når eleven leser ortografisk (automatisert ordavkoding) brukes

det mindre energi på selve avkoding og fokus rettes mot innholdet i teksten.

Veien i leseutviklingen kan ha noen krevende overganger.

Leseutviklingen er avhengig av at eleven gradvis oppdager og får økt kontroll over fonologiske prosesser og ortografiske elementer. En avansert leser trenger ikke søke støtte i tekstens sammenheng for å forstå (Hagtvet, Frost & Refsahl, 2015).

Å lære å lese er som å gå opp ei trapp. I trappa vil hvert trinn inneholde aktiviteter som er viktig å trene på før man går videre til neste trinn. Hver elev må få gå i sitt tempo. Noen trinn er vanskeligere å komme opp på, og krever mye trening.

Figur 6: En oppsummering av stadier i leseutviklingen. (Lundberg & Stadped)

Kritisk tenkning og kritisk tilnærming til tekst

Kritisk tilnærming til tekst er å vurdere tekstene vi leser, deres troverdighet og påvirkningskraft, men også å tenke over egen kommunikasjon

Den raske teknologiske utviklingen i samfunnet har medført økt tilgang til større mengder informasjon. Vi bruker stadig mer tid på internett, og trenden om «falske nyheter» har blitt et økende problem i samfunnet og trussel mot demokratiet. Kritisk tenkning og kritisk tilnærming til tekst, er derfor en viktig kompetanse å tilegne seg gjennom skolegangen. [Kritisk tenkning er et av seks prinsipper som blir fremhevet i opplæringens verdigrunnlag.](#) Skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål. Kritisk tenkning innebærer å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med praktiske utfordringer, fenomener og ytringer. Derfor er det viktig å arbeide med gode strategier for kildekritikk.

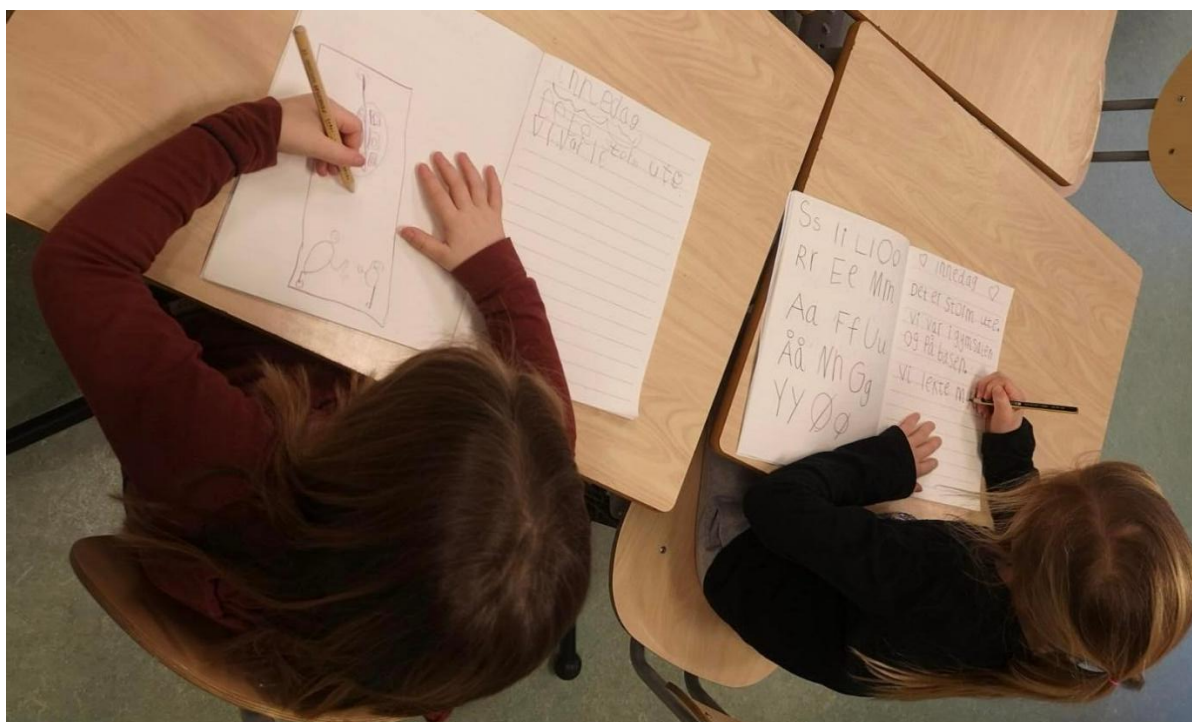
En god huskeregel for å arbeide med kilder er **TONE**:

T står for troverdighet
O for objektivitet
N for nøyaktighet
E for egnethet.

Se filmen for å få mer informasjon om TONE: [TONE - en strategi for kildekritikk](#) (4 min)

Skriveopplæring

En funksjonell skriveopplæring handler om at elevene aktivt skal kunne samhandle og skape mening med skrift gjennom å bruke språket i formålsrettede kontekster (Myran m.fl, 2021).

Hva er skriving, og hva skal det brukes til?

Parallelt med leseutviklingen, lærer elevene også å skrive. **Skriving er et redskap for kunnskapsutvikling, samtidig som skriving er et redskap for å synliggjøre kunnskap i de ulike fagene.** Å kunne skrive vil si å kunne ytre seg forståelig og på en hensiktsmessig måte om ulike tema, samt å kommunisere med andre. Denne definisjonen av skriving er basert på *et funksjonelt syn* på skriving.

Språkplanen bygger på et funksjonelt språksyn i skriveopplæringen.

Målet med skriving er å kommunisere forståelig og hensiktsmessig med andre, samtidig som det er et redskap for å reflektere, lære og utvikle egne tanker. Å utvikle skriveferdigheter er en forutsetning for læring, og for å kunne delta i samfunnet på en kritisk og reflekterende måte.

Skriveopplæring handler om å lære å skrive og ta språket i bruk for å skape mening i ulike sammenhenger – enten formålet er å forme og formidle et budskap, eller å bruke skriving som vei til læring. Allerede fra skolestart, må elevene få eksperimentere med egen skriving før de formelt har lært seg alle bokstavlydene.

Hva er god skriveopplæring?

I Hustadvikaskolen ønsker vi å skape en felles forståelse for hvordan god og meningsfylt skriveopplæring skal praktiseres.

Skriving brukes for å bygge opp setninger, avsnitt og tekst. **Skriving brukes aktivt i kunnskapstilegnelsen i læringsprosesser.** For å kunne skrive forståelig og hensiktsmessig må ulike delferdigheter utvikles og samordnes. Dette innebærer å planlegge, utforme og bearbeide tekster som er tilpasset innholdet og formålet med skrivingen.

Elevene kommer til skolen med svært ulike erfaringer med språk og tekst. Det er skolens oppgave å møte elevene med ambisiøse mål om at alle kan utvikle god skrivekompetanse. Utviklingen av

elevenes skrivekompetanse er en kontinuerlig prosess som pågår gjennom hele skoleløpet. Det betyr at de eldste elevene, i likhet med de yngste, trenger **eksplisitt skriveopplæring**. Det er derfor avgjørende at lærere kan lede og veilede underveis i prosessen. **Formålsaspektet ved skrivingen** er avgjørende å formidle til elevene. Læreren skal legge til rette for at elevene vet hvorfor de skriver, hva de skal skrive om, hvem de skal skrive til og hvilke ressurser de må ta i bruk for å kunne gjennomføre varierte skriveoppdrag i ulike fag (Matre, Solem & Otnes, 2021).

«Ved siden av gode aktiviteter i klasserommet er god skriveopplæring også avhengig av lærerens kunnskap om skriving» (Myran, m.fl, 2021).

Fem prinsipper for god skriveopplæring

Alle elever har ulike hverdagsspråk. Elevenes hverdagsspråk (primærdiskurs) er formet av elevenes hjemmemiljø, foreldrenes utdanningsnivå, lesing i hjemmet o.l. For noen elever vil primærdiskursen være nærmere sekundærdiskurs som finnes på skolen. Skolens oppgave er å utjevne slike sosiale forskjeller, og føre elevene inn i en felles sekundærdiskurs. Fem prinsipper for god skriveopplæring er elementer fra skriveforskningen som er sammenfattet. Disse prinsippene bør være til stede i all god skriveopplæring (Kringstad & Kvithyld, 2015).

Skriv på fagenes premisser, og bruk av skrijving i kunnskapstilegnelsen

Skriving foregår på tvers av alle fag. Skrijving brukes som et redskap for å lære, reflektere og utvikle kunnskap. Generelle skrivestrategier kan brukes i alle fag. Likevel er det variasjoner i fagenes tekstkulturer, sjangere og begreper. Skrijving i et fag skiller seg fra skrijving i et annet fag. Læreren skal legge til rette for at elevene lærer å uttrykke seg faglig relevant ved hjelp av språk og sjangere som er gyldig for faget. Å jobbe med tverrfaglig tema vektlegges i LK20, og samarbeid mellom ulike faglærere er derfor nødvendig for å skape sammenheng mellom fagene.

Bruk av formativ vurdering for å fremme elevenes skriveutvikling

God skriveopplæring må bygge på de sentrale prinsippene for vurdering for læring. Læreren skal gi respons underveis i skriveprosessen mens elevene fortsatt er i skrivefasen og har mulighet til å bearbeide teksten. Respons må ta utgangspunkt i oppgavens formål og forarbeidet som er gjennomført. Respons må basere seg på noen utvalgte kriterier som er kjent for eleven i forkant.

Undervisning som gjør elevene til strategiske skrivere

Skrivestrategier er prosesser og teknikker som skriveren tar i bruk for å gjennomføre et skriveoppdrag. For at elevene skal utvikle et repertoar av skrivestrategier, må de vite at skrijving er en krevende prosess. [Det er viktig med eksplisitt skriveopplæring hvor læreren synliggjør hvordan en tekst gradvis blir til og understreker viktigheten av skriveprosessen.](#)

Et pedagogisk grep er å dele skriveprosessen i ulike faser. Dette kan du se mer om i «didaktiske modeller for skriveopplæringen». Figuren illustrerer dette;

Figur 7: Skrivefaser hentet fra Språkløyper

Elevene skal videreutvikle skriveferdigheter, og skal inn i ulike tekstkulturer.

Rammer for skriving handler om å bygge stillas for skriving. Dette kan gjøres gjennom samtale, modelltekster og skriverammer. Samtaler gir et metaspråk, og sikrer felles forståelse om en tekst. Man kan diskutere språk, form, tekstopppbygging og typiske kjennetegn. Modelltekster, gjerne elevtekster, kan med fordel brukes i undervisning. Rammer for skriving handler også om å gi elevene støtte i form av konkrete skriverammer. Skjemaer og startsetninger er eksempler på dette.

Et klasserom der en diskuterer tekst og skriving

Det er viktig å legge til rette for en god skrivekultur i klasserommet der en diskuterer ulike teksttyper. En god skrivekultur kjennetegnes ved at det snakkes konkret om tekstens formål, språkbruk, tekstopppbygging og innhold.

Se filmen: [fem prinsipper for god skriveopplæring](#) (12 min)

Hva kjennetegner en kompetent skriver?

Det viktig å legge til rette for at elevene kan utvikle seg som kompetente skrivere. Elevene kommer til skolen med svært ulike erfaringer om språk og tekst. Hustadvikaskolen sin oppgave er å gi alle elever med sine individuelle forutsetninger, tilgang til en rik tekstkultur. Skriving er en sammensatt kompetanse, som betyr at en god skriver er en som behersker mange ulike sider ved språket og skrivingen. Oversikten nedenfor oppsummerer kjennetegnene til en kompetent skriver.

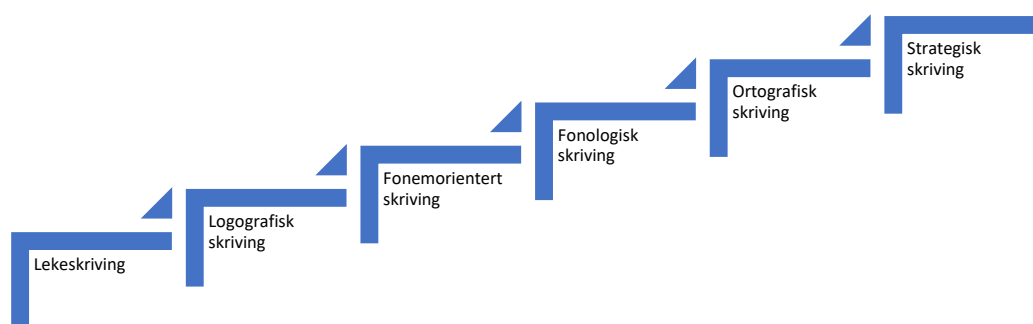
Kommunikasjon
Mottakerbevissthet
God tekstkompetanse
Samtaler om skriving
Planlegger skriveoppdraget
Bearbeider tilbakemeldinger
Benytter egnede skrivestrategier
Kontrollerer egen forståelse og vurderer eget arbeid

Figur 8: En kompetent skriver

Skriveutvikling

En betingelse for god skriveopplæring i Hustadvikaskolen, er at alle lærere kjenner til det grunnleggende for hva skriving er, og har kunnskap om hvor eleven befinner seg i sin skriveutvikling.

Å lære å skrive er som å gå opp ei trapp. I trappa vil hvert trinn inneholde aktiviteter som er viktig å trene på før man går videre til neste trinn. Hver elev må få gå i sitt tempo. Veien i skriveutviklingen kan ha noen krevende overganger. Noen trinn er vanskeligere å komme opp på, og krever mye trening. Modellen nedenfor illustrerer fasene i skriveutviklingen.

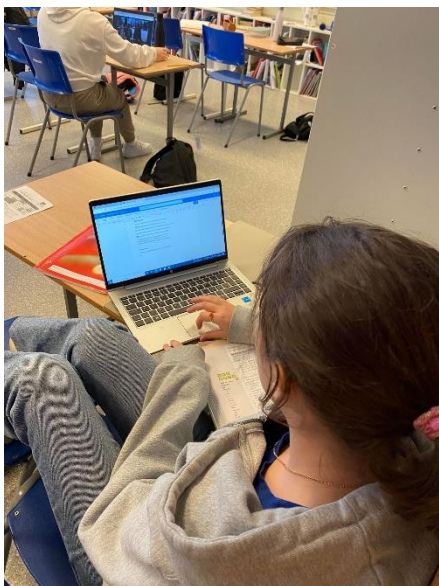
Figur 9: Oppsummering av stadier i skriveutviklingen.

Å støtte elevens skriving

Å undervise elever i skriving, handler om å bygge et skrivemiljø der en støtter elevenes skriving sånn at de kan utvikle seg. Når læreren leder elevene gjennom en skriveprosess, vil de fleste elevene være i stand til å mestre skriveoppgaven de skal gjennomføre. Læreren deltar aktivt ved å modellere, observere, veilede og vurdere om elevene har forstått de ulike oppdragene som blir gitt underveis. Følgende arbeidsmåter er gode verktøy i skriveopplæringen;

Stillasbygging på mikro- og makronivå: Stillasbygging handler om den støtten læreren gir, slik at elevene er i stand til å skrive tilsvarende oppgave på egenhånd i fremtiden. Støtten kan gis gjennom interaksjon og veiledning mellom lærer og elev i undervisningssituasjonen (mikronivå), eller gjennom måter læreren velger å organisere undervisningen på (makronivå).

Tekstsamtaler: Bidrar til å bygge et felles språk om skriving og teksttyper. En god skrivekultur kjennetegnes ved at det snakkes konkret om tekstens formål, språkbruk, tekstoppbygging og innhold.

Modellere tekstskriving: Læreren viser hvordan elevene kan skrive en bestemt teksttype. Gjennom modellering får læreren vist at skriving innebærer å velge, og at disse valgene er bestemt ut fra hva som er formålet med skrivingen.

Modelltekster og skriverammer: Skriverammer er gode støttestrukturer som synliggjør for elevene hvordan den ferdige teksten kan se ut. Rammene strukturerer innholdet i tekstene, og kan i tillegg gi hjelp i form av setningsstartere, bindeord og setningsmønstre. Læreren bør modellere og veilede i bruk av skriverammer. Det innebærer å diskutere formålet og nytte av rammene med elevene, før de selv bruker dem som støtte i egen skriving (Håland, 2016).

Læringsfremmende vurdering i skriving

Vurdering har stor innvirkning på elevenes læring. En god vurderingspraksis motiverer og har læring som mål (Utdanningsdirektoratet, 2022).

I god vurderingspraksis er læreren en veileder som støtter elevene gjennom alle deler av skriveprosessen. Lærere bør se på seg selv som «*trenere*» som heier og veileder elevene frem til målet, og ikke «*dommere*» som er ute etter å oppdage feil eller mangler. Funn fra Normprosjektet viser at god skriveundervisning er avhengig av lærerens kompetanse i vurdering for læring. Å tolke sammen i kollegiet er med på å skape en felles forståelse for vurdering og et tolkningsfellesskap. Vi må rette blikket på andre sider i skrivingen enn rettskriving, tegnsetting og grammatikk. Hvis skolen skal lykkes med vurdering for læring, må det settes av nok tid til å vurdere tekster sammen med andre.

For at vurderingen skal være læringsfremmende må responsen:

- Gis underveis i skriveprosessen
- Være selektiv
- Være en dialog mellom responsgiver og skriver
- Motivere for redigering
- Være forståelig og læringsfremmende (Kvithyld & Aasen, 2011)

Didaktiske modeller for lese- og skriveopplæringen

Didaktisk modell for leseopplæring

God undervisning forutsetter at det er god sammenheng mellom *mål* for arbeidet, *innhold*, *arbeidsmåter* og *vurdering*. Målet er at elevene skal forstå hvorfor de skal lese en tekst, og hva de skal bruke lesingen til. Leseplanleggeren viser hvordan du kan planlegge lesingen av tekster i klasserommet, og er bygget opp etter en metode som gjerne kalles "baklengs planlegging". Den er delt inn i fire:

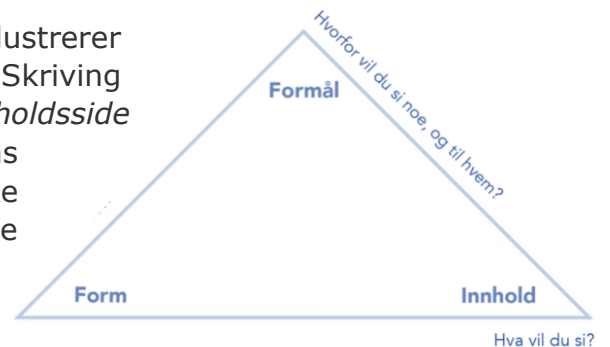
LESEPLANLEGGGEREN – LESEPRAKSISER			
MÅL Elevens læring: Kunnskap Forståelse Ferdighet	FØR «Brainstorming» Fleip eller fakta Rekvisitter Film bilde/musikk Grubletenking Samtaler i par Praktiske øvelser	UNDER Arbeid med ord og begrep Tenkeskriving Stille spørsmål Oppsummere Organisere kunnskap Les og si noe	ETTER Dialogkafé Skriftlig prøve Digital fotofortelling Skrive fagrelevant tekst Muntlig framføring/samtale Lage produkt
LESEPLANNLEGGGEREN FOR LÆREREN			
MÅL Er målene i lesinga knyttet til LK20 – -Konkrete kompetansemål? -Lesing som grunnleggende ferdighet? -Den generelle delen av LK20? Er det sammenheng mellom tekstvalg, arbeidsmåter og vurdering? På hvilken måte er teorien forankret i kriterier om leseopplæring?	ETTER LESING Hvordan skal elevene få vise hva de har lært? -Muntlig, skriftlig eller produkt? -Alene, par eller i gruppe? Hvilket stillas må du bygge for at elevene skal vise kompetansen sin? Har elevene vært delaktige i utformingen av vurderings-kriteriene? Når, på hvilken måte og hvordan skal de få tilbakemelding?	UNDER LESING Hvordan legger du til rette for at elevene skal forstå hva de leser? -Gjennom bestemte lesebestillinger? -Gjennom ulike lesestrategier? -Gjennom arbeid med bestemte ord og begrep?	FØR LESING Hvordan legger du til rette for at elevene kan; -Være motiverte og engasjerte? -Bli utfordret? -Aktivere erfaringer og/eller bygge bakgrunnskunnskap? -Orienter seg i teksten? -Se kunnskap de skal tilegne seg i en større sammenheng?

Figur 10: Leseplanleggeren er avskrevet (Fuglestad m.fl, 2017)

Didaktisk modeller for skriveopplæring

Skrivetrekannten

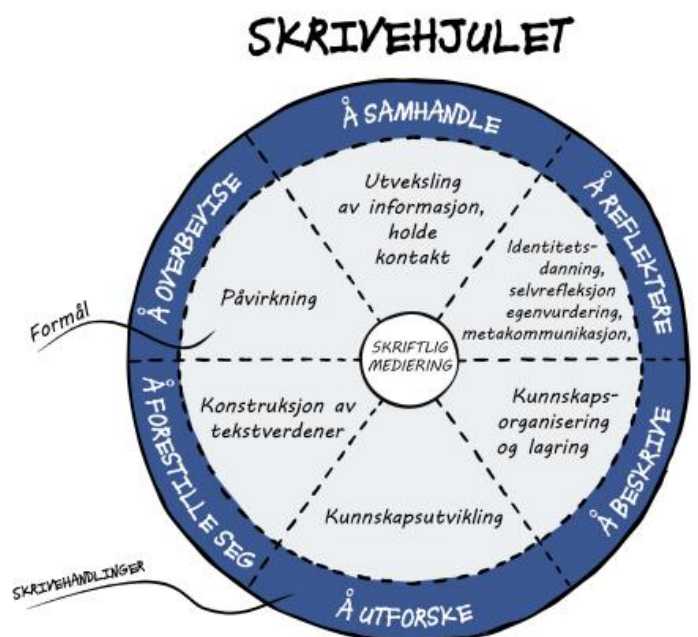
Skrivetrekannten er et didaktisk hjelpemiddel og illustrerer sammenhengen mellom *formål*, *innhold* og *form*. Skrivning har et *formål* (det teksten skal brukes til), en *innholdsside* (det teksten handler om) og en *formside* (tekstens form). Skrivetrekannten er nyttig for å avklare ulike skrivesituasjoner, og sikrer at eleven utvikler gode strategiske ferdigheter.

Figur 11: Skrivetrekannten (Smidt, 2011)

Skrivehjulet

Skrivehjulet er en didaktisk modell som er forankret i en funksjonell forståelse av skrivning, og den viser hva vi kan bruke skrift til i samfunnet. Læreren kan planlegge og vurdere skrivning med utgangspunkt i modellen. Skrivehjulet kan bidra til å se ulike sider ved skrivning, og tar utgangspunkt i formålet med skrivningen. Når en jobber med en formålsorientert skrivning og ved å innlemme vurdering tett til dette, resulterer det i bedre skrivekompetanse blant elevene og bedre vurderingskompetanse blant lærerne. Dette vil gi læreren et mer nyansert syn på elevens skrivekompetanse (Matre m.fl, 2021).

Figur 12: Skrivehjulet kan lastes ned fra Skrivesenteret.no

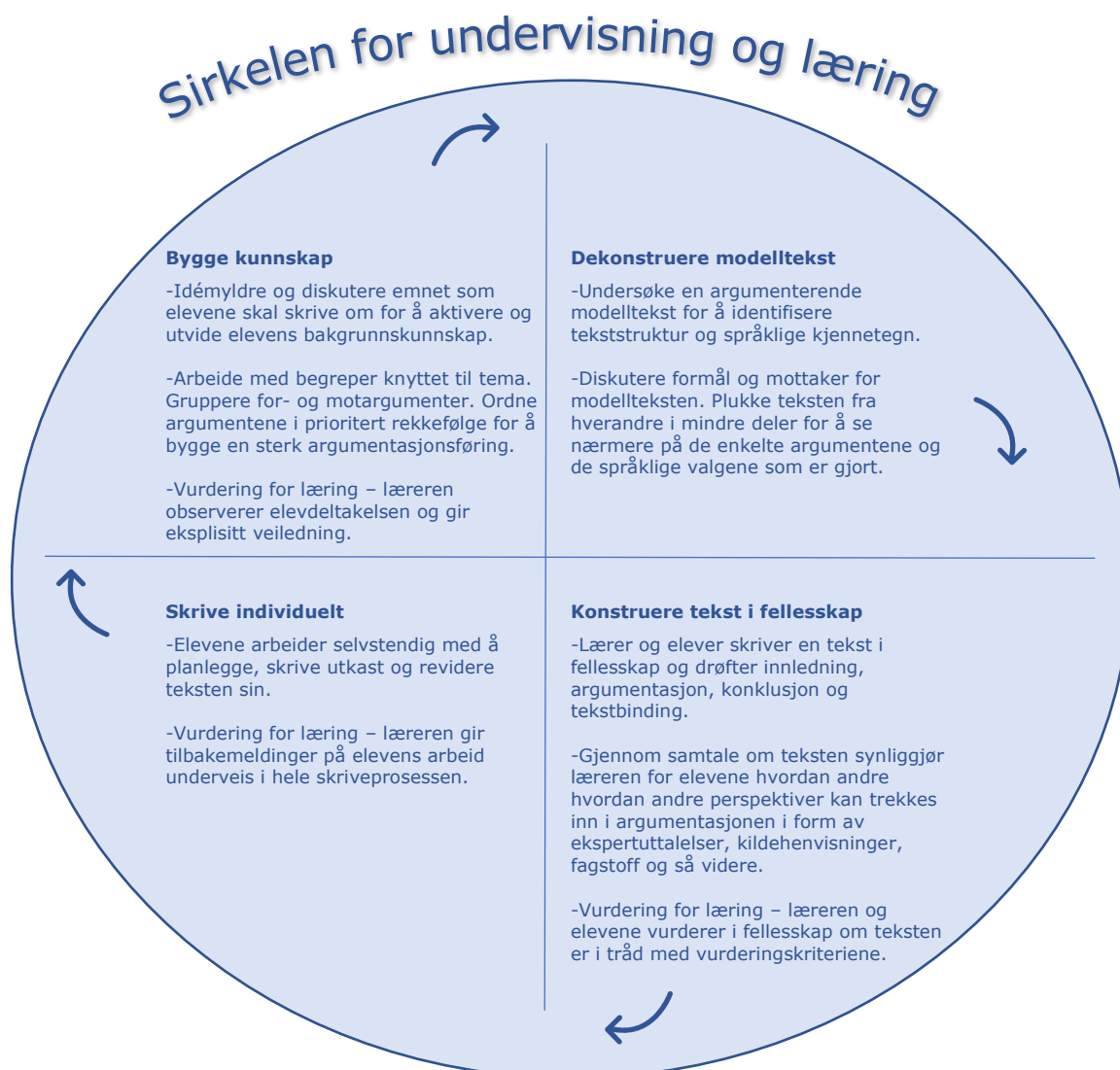
Modellen har seks hovedgrupper av skrivehandlinger som samspiller med seks dypere skriveformål: Vi skriver for å *informere*, *argumentere*, *reflektere*, *beskrive*, *fortelle* og *utforske*. Elevene må lære å kjenne igjen og øve seg på å bruke ulike sjangre, slik at de kan velge den mest funksjonelle måten å kommunisere budskapet sitt på. Å kunne skrive handler også om å kunne tilpasse skrivemåten etter formål og mottaker. Å kunne kommunisere budskapet sitt på en hensiktsmessig måte, handler på sikt om å bli tatt på alvor og ha en stemme i samfunnet.

Sirkelen for undervisning og læring

Sirkelen for undervisning og læring kan brukes for å lede elevene gjennom en skriveprosess. En eksplisitt skriveopplæring innebærer blant annet å gjøre skriverhåndverket synlig for elevene gjennom modellering og samtale om tekst. Dette, i tillegg til tett oppfølging og veiledning underveis i skriveprosessene, er med på å bygge stillaser for elevenes skrivning. Sirkelen for undervisning og læring kan støtte oss i dette arbeidet, og er en modell over et undervisningsforløp som bygger stillaser for elevenes skrivning gjennom fire faser:

Se filmen for mer informasjon:

Sirkelen for undervisning og læring - Språkløyper (13 min).

Figur 13: Sirkel for undervisning og læring kan hentes fra Skrivesenteret.no

De ulike skrivefasene

Skriveundervisningen kan deles i fire skrivefaser. Førskrivingsfasen omhandler kriteriene for hva som skal læres og vurderes er synliggjort for elevene. Skrivefasen er den fasen hvor elevene bruker modelltekster og skriverammer, og lager en plan for innholdet i teksten. Revisjonsfasen er den fasen hvor elevene bearbeider respons på skrivearbeidet. Slutføringsfasen er den fasen der elevene bearbeider og ferdigstiller tekstene. Elevene reflekterer over egen læring og vurderer egen skrijving.

Førskrivefasen	skrivefasen	Revideringsfasen	Slutføringsfasen
•Planlegg tekst	Kom i gang med teksten	•Revider teksten fortløpende	Ferdigstill teksten
<i>Bruk gode strategier for å:</i>	<i>Bruk gode strategier for å:</i>	<i>Bruk gode strategier for å:</i>	<i>Bruk gode strategier for å:</i>
-Bygge og bruke kunnskap. -Forstå oppgaven. -Innhente informasjon. -Mottakerbevissthet.	-Tenkeskriving. -Utforme tekst.	-Les teksten med tanke på mottaker og innhold. -Gi leseoppdrag.	-Språkvask. -Les over med blikk for struktur, tegnsetting og rettskriving.

Figur 14: Fire faser i skriveprosessen. Hentet fra Kringstad & Kvithyld (2015)

Skriveplanlegging

Skriverammer er støttestrukturer som synliggjør for eleven hvordan en tekst kan bygges opp, for eksempel i form av setningsstartere eller setningsmønstre. Skriverammer kan også gi støtte til innhold. Et eksempel på dette er planleggingsskjema for fortelling, og kategoriseringsskjema for beskrivende tekst (Myran m.fl, 2021).

Her er et eksempel på et utfylt planleggingsskjema:

Skriveplanlegging	
Kompetansemål	Norsk etter 2. trinn: • Beskrive og fortelle muntlig og skriftlig • Lage tekster som kombinerer skrift med bilde • Skrive tekster for hånd og med tastatur
Skriveoppdrag	<i>Du skal beskrive en gjenstand (ting) som du har tatt bilde av.</i>
Formål og mottaker	Formål: øve på begreper, beskrivelser, ta bilde, lagre bilde, skrive digital tekst og lagre dokumentet (lage begrepsbok) Mottaker: medelever
Innhold	Beskrive en gjenstand. <i>Hvordan ser den ut?</i>
Form	Digital begrepsbok, hvor hver side inneholder overskrift (begrepet), bilde og verbaltekst. Noen elever bør få skrive teksten som listeform. Andre mestrer å skrive sammenhengende tekst.
Organisering og veiledning	Aktiviteten går over en uke slik at alle elever får tatt bilde og skrevet sin beskrivelse. En og en gruppe elever får bilder og får veiledning, mens de andre jobber selvstendig (arbeidsprogram) eller leker.

Figur 15: "Skriveplanlegging" er hentet fra Myran m.fl (2021)

Lese- og læringsstrategier i Hustadvikaskolen

Ved lesing av alle typer tekst fokuseres det på bruk av lese- og læringsstrategier FØR, UNDER og ETTER lesingen. Oversikten oppsummerer et utvalg av strategier som kan brukes i hele opplæringsløpet. Det er ikke nødvendig å sette ulike strategier til bestemte årstrinn i skoleløpet. Men i løpet av mellomtrinnet bør elevene ha møtt, eller bli kjent med de ulike strategiene. Læreren kan lære elevene nye strategier etter hvert som de har tilegnet tilstrekkelig kunnskap om dem.

Lesestrategier

Lesestrategier = den måten en velger å lese en tekst på. Det handler om å velge riktig lese måte til de ulike teksttypene.

Figur 16: Inspirert av Færder kommunes språkplan

Læringsstrategier

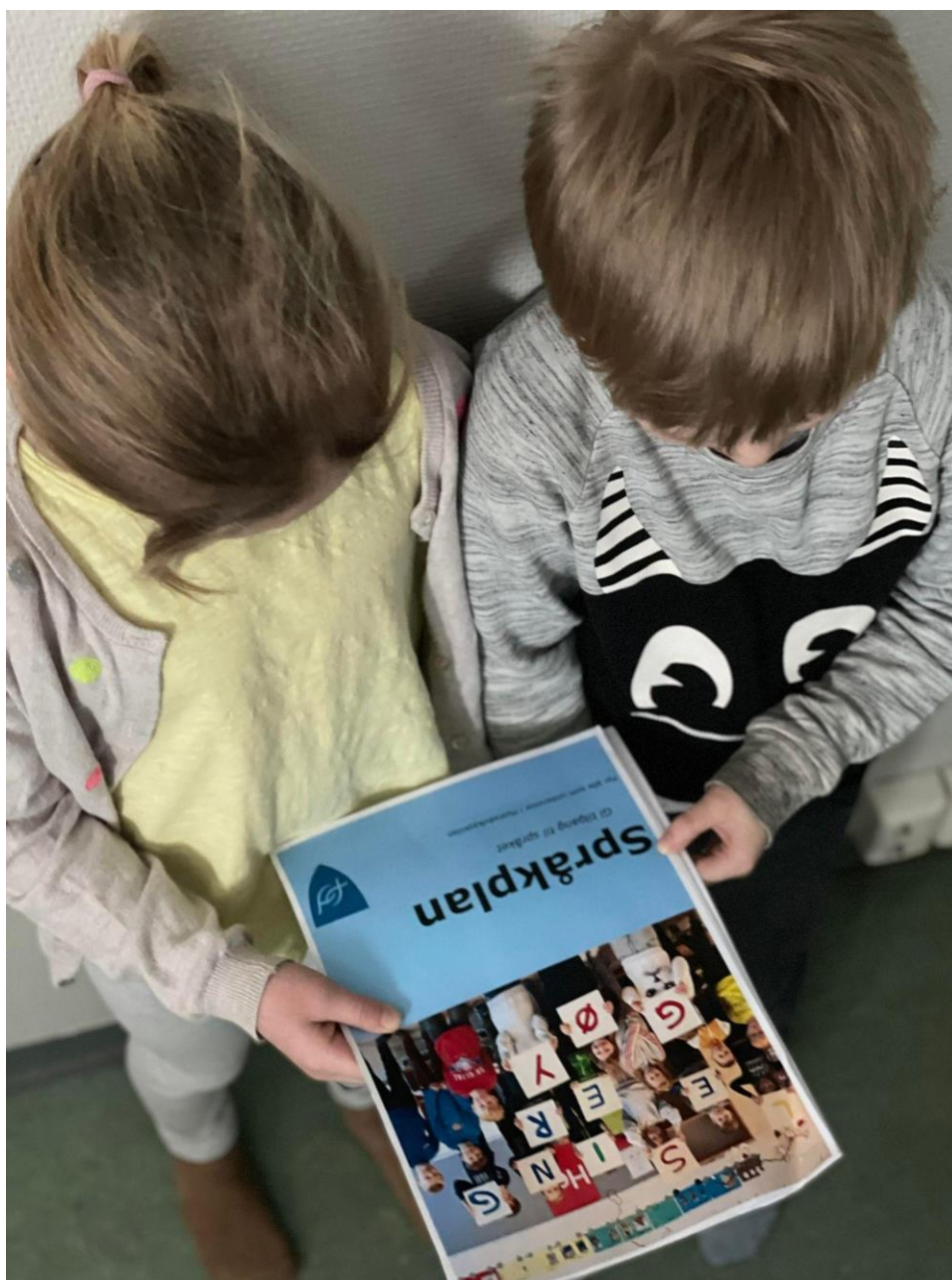
Læringsstrategier = den strategien en velger for å strukturere, organisere og bearbeide innholdet i det en leser for at læringsutbyttet skal bli best mulig.

Læringsstrategier	Linker til eksempler og maler
Ta SALTO!	1.-3.trinn plakat: Saltos lure leseknep 4.-7.trinn plakat: Saltos lure leseknep Nynorsk plakater hentes her: nynorsk
BISON (Bilde og Overskrifter)	Forklaring og skjema: BISON
Tegne fra teksten, tegnekart, friformkart	Tankekart til iPad brukere
Spørreord for å strukturere teksten	
Tankekart – fra enkel til vanskelig struktur	- Slik lager du digitale tankekart – eksempler på gode tankekart-tjenester - Slik lager du et tankekart
FOSS (forholdet spørsmål og svar)	FoSS – forklaring og skjema
Kolonnenotat	Kolonnenotat – forklaring og skjema
VØL – skjema	VØL skjema fra Malimo
Nøkkelord og nøkkelsetninger	
Begrepskart/ ordkart	Begrepskart – eksempel
BISON	Forklaring og skjema: BISON
Strukturert tankekart	
Læresamtale	Se s.18: Lese- og læringsstrategiheftet (Skien kommune)
Karusell/ Gallerirunden	Se s.19: Lese- og læringsstrategiheftet (Skien kommune)
VENN – diagram	VENN- diagram i word: Slik oppretter du et Venn-diagram
Sammendrag	
Tema- og kommentarsetninger	
Elevene fine «sine» strategier for læring	

Figur 17: Oversikt over læringsstrategier med linker til eksempler og maler

Skien kommune sitt hefte med lese- og læringsstrategier kan lastes ned herfra: [Lese- og læringsstrategiheftet \(Skien kommune\)](#)

Språkarbeid i praksis

Begynneropplæring på 1.-3.trinn

«Skolen skal la elevene utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang (...). For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek mulighet til kreativ og meningsfylt læring» Overordnet del (LK20).

Hva skal kjennetegne god begynneropplæring i Hustadvikaskolen? Og hvordan skal den sikre at elevene får en solid grunnmur for utviklingen av språk, lese- og skriveferdigheter?

Det er ikke bare en vei til det som kjennetegner god praksis for språkarbeid i begynneropplæringen, og læreren må ta valg ut fra sin kompetanse. For at elevene skal få utviklet språklig bevissthet, god lese- og skrivekompetanse bør det legges til rette for en opplæring som er lekpreget, variert, gir mestringsopplevelser og består av meningsfylte oppgaver som gjerne er knyttet til praktiske aktiviteter. Gjennom varierte læringsoppgaver er det lærerens oppgave å legge til rette for nysgjerrighet, fantasi og utforsking (LK20).

Leseopplæringen ved skolestart handler i stor grad om å forstå det alfabetiske prinsipp, samtidig som elevene får utvikle et godt ordforråd og gode lytte- og leseforståelsesstrategier. I god leseopplæring får elevene både øve på kodingsferdigheter og lese meningsfulle tekster. Målet er at lærere utvikler forståelse for hva som kjennetegner god begynneropplæring i lesing og skriving. Denne forståelsen skal omsettes til god praksis i klasserommet, slik at elevene får tilpasset opplæring og kan oppleve mestring og motivasjon.

God skriveopplæring i begynneropplæringen handler om at elevene skal ta språket i bruk og skape tekst i meningsfulle situasjoner. Det er viktig at Hustadvikaskolen tar utgangspunkt i at elevene har erfaringer med skrift og bokstaver, og skolen skal stimulere denne utforskingen allerede fra første skoledag. Elevene skal oppmuntres til å bruke skriftspråket og anerkjennes når de kommuniserer skriftlig. I tidlig skriving er det ingenting som heter rett eller galt!

Stasjonsundervisning i begynneropplæringen

Denne undervisningsmetoden er en av flere som skaper rom for tettere oppfølging i små grupper. Elevene i Hustadvikaskolen skal bli godt kjent med undervisningsmetoden. Klasserommet organiseres i læringsstasjoner og elevene arbeider i grupper med flere og varierte tilnærminger for å nå læringsmålene. Lærerstasjoner gir rom for veiledning, modellering og interaksjon mellom lærer og elev. De egenstyrte stasjonene bidrar til at elevene tilegner seg kunnskap på selvstendig vis. Elevene må vite hva de skal gjøre og hva de skal lære, og det forutsetter at klasserommet er godt organisert. Elevene får samhandle og det er ikke et mål at det skal være helt stille i klasserommet.

Tid på lesestasjon: 10-15 minutter

Tid på Skrivestasjon: 20-25 minutter

OMRÅDE	KJENNETEGN PÅ GOD PRAKSIS	Ressurser:
Språklig Bevissthet <i>Øke elevens fonologiske bevissthet, ordforråd og begrepsforståelse</i>	- Arbeide med fonologisk bevissthet som å finne rimord, dele ord i stavelser, lytte ut lyder i ord, syntese (dra sammen lyder til ord) og analyse (si alle lyder i ord) foregår i naturlige kontekster. - Arbeide med ord og begrep med utgangspunkt i lek og aktivitet i naturlige læringssituasjoner. - Vektlegge bruk av språkleker parallelt med bokstavinnlæringen. - Bruke prinsippene i «Begrepslæring» og fokusere på at språket har en form-, innholds- og brukside. - Modellere hvordan man finner og bruker nøkkelord i arbeid med tekst. - Bruke grammatisk språk – og slik synliggjør for elevene at det finnes «et språk om språket». - Legge til rette for dialog og undring i klasserommet. - Å arbeide med ord og begreper er en naturlig del av begynneropplæringen i alle fag, og nye ord fra tekst og tale blir forklart med et hverdagsspråk. - Gi rom i klasserommet for å bygge kunnskap i fellesskap, og å diskutere tekst. - Prioritere høytlesing i klasserommet for å gi alle elever mye tilgang til tekst og variert litteratur. - Legge til rette for at det skapes motivasjon og engasjement for lesing og skriving. - Modellere bruk av ordbank og begrepskart, samt gi elever strategier for at de selv kan resonnerer seg frem til betydningen av ord. - Modellere bruk av tankekart og andre læringsstrategier.	Bok: Språkleker, Frost og Lønnegaard Bok: God leseutvikling, Lundberg og Herrlin Hefte: <u>En veileder om begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell</u> Artikkel: <u>Språklig bevissthet øker leseferdigheten</u> Språkløyper: <u>Om språk, språklig bevissthet og tidlig skriving</u> Film: <u>Om språk, språklig bevissthet og tidlig skriving i overgang fra barnehage til skole</u> Film: <u>Å arbeide med språk og vokabular</u> Film: <u>Høytlesing og den litterære samtalen</u> <u>Høytlesing og den litterære samtalen del 2</u> Hefte: <u>Hvordan planlegge for høytlesing?</u>

Bokstavlæring

*Sikker
bokstavkunnskap*

- Legge til rette for at elevene tidlig møter bokstavene i naturlige sammenhenger.
- Gi elevene rask tilgang til alle bokstavene med fokus på mange repetisjoner, i mange sammenhenger og i naturlige kontekster.
- Gjennom rask bokstavprogresjon (to bokstaver i uka), får elevene tilgang til mange bokstaver som de kan bruke i meningsfulle lese- og skrivesituasjoner.
- Presentere både små og store bokstaver, og arbeider samtidig med bokstavforming og digital skriving.

Språkløyper: Bokstavlæring, bokstavforming og ordlesing -og Bokstavprøven

Bok: Skriving i begynneropplæring – en praktisk innføring, Myran m.fl.

Artikkel: Raskere bokstavlæring er god opplæring, også for elever som streve

Artikkel: Rask tilgang til bokstavene gjør at flere førsteklasinger blir gode lesere

Artikkel: Bokstavinnlæringen -er det en ting vi glemmer?

Artikkel: Bokstavlæring i begynneropplæringa

Lesesenterets bokstavprøve

Lesing

*God ordavkoding
og leseflyt*

- Arbeide med strategier for å lydere og trekke sammen lyder til ord (syntese), samt å dele ord i lyder og stavelser (analyse).
- Vektlegge arbeid med diftongene og de komplekse grafemene.
- Modellere og veilede elevene til å bli nøyaktige lesere.
- I arbeidet med å oppnå god leseflyt brukes repetert lesing.
- Veksle mellom å øve på bokstaver/lyder, ortografiske enheter (for eksempel konsonantforbindelser), enkeltord og sammenhengende tekst.
- Gi eksplisitt undervisning og modellere god leseflyt.
- Bruke veiledet lesing som metode i leseopplæringen for å tilpasse og fremme elevenes leseferdighet.
- Bruke småbøker i forbindelse med veiledet lesing og som leselekse.
- Gi elevene tilgang til litteratur og organisere et lesestimulerende miljø i klassen.
- Bruke innlagte lesestopp som metode for å bedre elevenes utbytte av høytlesing.
- Leseundervisningen skal være en veksling og et samspill mellom del (bokstaver og ord), og helhet (ord og tekst). Legger vekt på eksplisitt og systematisk leseopplæring med meningsfylte aktiviteter.
- Gi nok tid og rom for lesing.
- Prioritere tekstsamtaler

Tidlig innsats i begynneropplæringen

- Sikre at elever som henger etter i utviklingen får tilpasset undervisning med flere repetisjoner.
- Det iverksettes tiltak med en gang en ser at elevene strever med å lære seg bokstavene.
- «På sporet» er et godt egnet intensivt opplegg som er tilpasset begynneropplæringen.
- Sette inn tiltak ut fra en forståelse av hvilke ferdigheter elevene trenger for å bli gode lesere og skrivere. Tiltakene bør da rettes mot å forberede disse ferdighetene; 1. Sikker bokstavkunnskap 2. Avkode ord (fonologisk lesing) 3. Gjenkjenne ord (ortografisk lesing) 4. God leseforståelse

Språkløyper: [Lesing i begynneropplæringen](#)

Film: [Balansert leseopplæring](#)

Film: [Når elever strever med å lese ord](#)

Film: [Når elever strever med å trekke sammen bokstavlyder til ord](#)

Film: [Når elever leser for seint](#)

Film: [Veiledet lesing](#)

Film: [Hva er stasjonsundervisning](#)

Film: [Småbøker](#)

Film: [Stasjonsundervisning](#)

Film: [Lesestimulering](#)

Film: [Lesesiesta som lesestimulerings tiltak](#)

Film: [Å lese med innlagte lesestopp](#)

Språkløyper: [På sporet](#)

Skriving <i>Støtte elevens tidlige skriving, slik at de oppdager det alfabetiske prinsippet samtidig som de får meningsfulle skriveoppgaver</i>	- La elevene skrive fra første skoledag, og bygge stillas rundt elevens skriving. - Bruke ulike tilnærminger til skriveopplæringen som for eksempel rammelek, veiledet skriving, forlag som metode eller skrive seg til lesing med lydstøtte. - Gi elevene gode rammer for skriving: skriverammer, modelltekster og eksempeltekster. - Gi elevene erfaring med å skrive både for hånd og ved bruk av tastatur. - Bruke didaktiske skrivemodeller i skrivingen. - Tilrettelegge og møte elevene der de er i skriveutviklingen. - Veilede elevene gjennom hele skriveprosessen. - Fokuserer på skriveglede gjennom oppdagende skriving, arbeid med begrep, høytlesing, oppdagelse av det alfabetiske system, dialog og tekstskaping. - Gi presise og relevante skriveoppgaver. - Skriving skjer i alle fag – på fagets premisser – gjennom hele skoleløpet, men også på tvers av fagene slik at elevene lærer at det er likheter og ulikheter ved fagenes skrivemåte. - Bruke læringsfremmende vurdering gjennom hele skriveprosessen. - Ta utgangspunkt i FUS-prosjektet (Funksjonell skriving de første skoleårene) sine kriterier for vurdering på småtrinnet.	Språkløyper: Skriving i begynneropplæringa Film: Fem prinsipper for god skriveopplæring Film: Veiledet skriving på Charlottenlund barneskole Artikkel: Skriving fra første dag -hvis skolen er forberedt Språkløyper: Ulike tilnærminger til skriving Språkløyper: Læringsfremmende vurdering FUS-prosjektet: Digitalt kurs i vurdering av elevtekster på 1.-3. trinn
--	--	--

Lese- og skriveopplæring på 4.-7.trinn

«Utviklingen av de grunnleggende ferdighetene har betydning gjennom hele opplæringsløpet. Det går en sammenhengende linje fra den første lese- og skriveopplæringen til det å kunne lese avanserte faglige tekster» Overordnet del (LK20).

Hva skal kjennetegne lese- og skriveopplæringen på mellomtrinnet? Og hvordan skal den bidra til at elevene får en solid grunnmur for videre utvikling av språk, lese- og skriveferdigheter? Fortsettelsen på et godt arbeid; *lese- og skriveoppdrag som er i samspill med hverandre, og som videreutvikler elevenes ordforråd.*

Lesing og skriving er parallelle prosesser i læringsprosessen. Det vil si at elevene utvikler skrivekompetanse gjennom og å lese, og lesekompetanse gjennom å skrive. For arbeidet i skolen vil dette kreve at elevene arbeider med lese- og skriveoppgaver som er i samspill med hverandre. Når elever tilegner seg skrive- og leseferdigheter, skjer det med utgangspunkt i de muntlige ferdighetene. *Et godt utviklet ordforråd er den viktigste faktoren for at en skal bli god til å lese og skrive.* Uten et godt ordforråd dukker det opp mange ord en ikke forstår, og det hemmer innholdsforståelsen når en skal lese eller skrive tekster.

Lesing og skriving

Det handler om *å lese for å lære.* Etter hvert som elevene har gode avkodingsferdigheter, må det også handle om utvikling av *godt ordforråd, godt begrepsapparat, god leseflyt og bruk av leseforståelsesstrategier.* Lærere skal forberede elevene til møter med mer avanserte faglige tekster. Lesing i et fag skiller seg fra lesing i et annet fag. Det finnes variasjoner i fagenes tekstkulturer, sjangere og begreper. Lesing er en grunnleggende ferdighet og i naturlig del av alle fag. Alle lærere er språklærere, og har *et kollektivt ansvar for å videreutvikle elevens lesekompetanse* etter den første leseopplæringen.

Elevene må få tilegne seg kunnskap, og skriving på fagenes premisser. Elevene skal ta språket i bruk, og skape tekst i meningsfylte situasjoner. Læreren skal planlegge og legge til rette for gode skriveprosesser. Skriving i et fag, skiller seg fra skriving i et annet fag. Det finnes variasjoner i fagenes tekstkulturer, sjangere og begreper.

Målet er at lærere har en felles forståelse for hva som kjennetegner god lese- og opplæring i lesing og skriving. Denne forståelsen skal omsettes til god praksis i klasserommet, slik at elevene får tilpasset opplæring og kan

oppleve mestring og motivasjon.

Elevene er ikke for store til stasjonsundervisning!

Denne undervisningsmetoden er en av flere som skaper rom for tettere oppfølging i små grupper. Elevene i Hustadvikaskolen skal være godt kjent med metoden, og er naturlig å videreføre etter begynneropplæringen. Klasserommet organiseres i læringsstasjoner og elevene arbeider i grupper med flere og varierte tilnærminger for å nå læringsmålene. Lærerstasjoner gir rom for veiledning, modellering og interaksjon mellom lærer og elev. De egenstyrte stasjonene bidrar til at elevene tilegner seg kunnskap på selvstendig vis. Elevene må vite hva de skal gjøre, hva de skal lære, og det forutsetter at klasserommet er godt organisert. Elevene får samhandle, og det er ikke et mål at det skal være helt stille i klasserommet.

Lese- og skriveopplæringen fra 4.-7.trinn Språkområde	Kjennetegn på god praksis	Ressurser
Språklig bevissthet <i>Evnen til å reflektere over språket</i>	- Arbeide bevisst med utvikling av ordforråd. - Arbeide systematisk med ord og begreper i alle fag. - Bevisst bruke språkstimulerende samtaler ved vekt på klasseromsdialogen. - Aktivt bruke av læringspartner og IGP-metode for å aktivisere alle elevene. - Bruke muntlige fortellinger for å videreutvikle hverdagsspråket - Bruke språket i meningsfylte og varierte aktiviteter. - Bevisstgjøre at språk kan brukes i ulike sammenhenger og til ulike formål. - Reflektere, modellere og ha faglige samtaler rundt språkbruk i fagspesifikke tekster. - Undre og tenke kritisk sammen. - Prioritere høytlesing og litterære samtaler i klasserommet.	Ordbanker, begrepskart, digital begrepsbok, memorykort, ukas begrep på ukeplan. Artikkel: IGP metoden Film: Klasseromsdialogen Film: Å arbeide med språk og vokabular Hefte: En veileder om begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell
Lesing <i>Oppnå god leseflyt</i> <i>Oppnå god leseforståelse</i> <i>Bli strategiske lesere</i>	- Aktivere forkunnskaper. - Integrere lesestrategier i ulike fag. - Gi elevene tilgang til et rikt utvalg tekster på hovedmål og sidemål i ulike fag. - Arbeide med ulike strategier for å oppnå god leseflyt. - Modellere hvordan lesere kan overvåke sin egen lesing når de ikke forstår innholdet i tekster. - Arbeide med forståelsen av at ulike teksttyper må leses på ulike måter. - Prioritere høytlesing og litterære samtaler i klasserommet. - Utvikle lesere med god tekstkompetanse. - Legge til rette for et lese miljø der fokuset er på leseglede. - Følge opp resultater av kartlegginger for å hjelpe elevene videre i leseopplæringen.	Film: God leseopplæring Film: Høytlesing og den litterære samtalen Høytlesing og den litterære samtalen del 2 Film: Arbeid med ord og begrep Film: TONE- å lese kildekritisk Artikkel: Lesestrategier- middel, ikke mål Artikkel: Å utvikle lesere med god tekstkompetanse Film: Underveis i lesinga- lesestrategier Nettside: SOL- systematisk observasjon av lesing Nettside: LUS- leseutviklingsskjema Artikkel: Hvordan kan resultatene på nasjonal prøve brukes i den videre leseopplæringen? Artikkel: Lesesiеста som lesestimuleringstiltak

Skriving

*Skriving som meningsfull
Skrive ulike teksttyper
Bearbeide
tilbakemeldinger
Skriving som redskap for
læring*

- Skrivning bør først og fremst foregå på skolen.
- Legge til rette for et godt skrivemiljø der skriveglede er i fokus.
- Veksle mellom ulike tilnærminger til skriving.
- Tilrettelegge og møte elevene der de er i sin skriveutvikling.
- Lede gode skriveprosesser.
- Gi gode skriveoppdrag som er formålsrettet og i ulike kontekster.
- Bruke ulike didaktiske modeller for skriving
- Gi elevene erfaring med å skrive både for hånd, og ved bruk av tastatur.
- Gi veiledning og faglige tilbakemeldinger gjennom hele skriveprosessen.
- Gi tilgang til skriverammer og eksempeltekster.
- Eksplisitt skriveundervisning med fokus å modellere tekstsaking.
- Bruke skriving som redskap i kunnskapstilegnelsen (læringsstrategier).
- Lære kildehenvisning og om kildekritikk.

[De ulike skrivefasene](#)

[Skriveplanlegging](#)

Læringsstrategier??

Film: [Hva kjennetegner gode skriveoppgaver?](#)

Film: [Skrivetrekanen](#)

Film: [Fem prinsipper for god skriveopplæring](#)

Film: [Å lede gode skriveprosesser](#)

Film: [Sirkel for undervisning og læring](#)

Film: [Fem teser om funksjonell respons på elevtekster](#)

Hefte: [varierte undervisningsmetoder i skriving](#)

Film: [Skriverammer \(dansk\)](#)

Lese- og skriveopplæring på 8.-10.trinn

«Ruste elevene til å delta i demokratiske prosesser og skal forberede dem på et arbeidsliv som stiller krav om variert kompetanse i lesing, skriving og muntlig kommunikasjon» (LK20).

Fagspesifikk lesing og skriving

På ungdomstrinnet blir lesing i større grad enn tidligere brukt til kunnskapstilegnelse, og fokus rettes mer mot lesing av fagtekster og fleksible strategier for forståelse. Elevene har en forståelse av at de faktisk kan kontrollere egen lesing og lesestring. Det forutsetter at elevene henter informasjon fra teksten og konstruerer egen mening. Dette krever gode avkodingsferdigheter, et godt ordforråd, nødvendige bakgrunnskunnskaper, gode ferdigheter i å lese sammensatte tekster, og gode strategier for forståelse.

Når elevene skal lese for å lære i fag, vil de møte andre teksttyper enn de de har møtt tidligere. Fagenes språk får mer plass i tekstene på ungdomstrinnet i Hustadvikaskolen, og dette blir vektlagt i lese- og skriveopplæringen. Det vil på ungdomstrinnet prioriteres arbeid med lese- og læringsstrategier. Lesing er å lese med forståelse, og bruke denne kunnskapen i egen læring. Elevene skal gis muligheter til å utvikle et fagspråk og metaspråk om egen læring, lesing og skriving.

I begrepet lesing ligger også lese- og læringsstrategiske ferdigheter: *å kunne målrette egen lesing, velge lesemåte, reflektere over egen leseprosess og vurdere strategiske valg*. Lesing er en aktiv prosess. Elevene skal lære å lese, men LK20 legger vekt på at de i tillegg må lære å bruke lesing som redskap i egen læring. De må også forholde seg til nye og fagspesifikke leseutfordringer. Elevene må beherske strategier for å bearbeide og organisere informasjon, og må tilegne seg ferdigheter som å evaluere og reflektere over egen forståelse og egen læringsprosess. Lesing bidrar til læring. Lærerens oppgave er å undervise, veilede og

modellere elevene til å lese aktivt, kritisk, effektivt og reflekterende.

Utviklingen av elevenes skrivekompetanse er en kontinuerlig prosess som pågår gjennom hele skoleløpet. Det betyr at de eldste elevene, i likhet med de yngste, trenger eksplisitt skriveopplæring. Modellering, lesing av modelltekster, klare formål og tydelige rammer for skriveoppgaver skal kjennetegne undervisningen på ungdomstrinnet. Støtte og veiledning i elevenes skriveprosesser, er viktige komponenter i en slik skriveopplæring. Den videre opplæringen av funksjonell skriving henger tett sammen med den

faglige utviklingen. Skrivning er et redskap for læring i alle fag, og utvikling av skriveferdigheter gir økt læringsutbytte. Parallelt med den faglige progresjonen blir stadig mer avanserte og fagspesifikke skriveferdigheter utviklet, slik at form og innhold i teksten blir tilpasset formålet med skrivingen. Elevene skal arbeide med tekstsaking i alle fag, og jobbe med skrivefasene på sitt nivå.

Elevene er ikke for store til stasjonsundervisning! Denne undervisningsmetoden er en av flere som skaper rom for tettere oppfølging i mindre grupper. Elevene på ungdomstrinnet skal være godt kjent med undervisningsmetoden. Klasserommet organiseres i læringsstasjoner, og elevene arbeider i grupper med flere og varierte tilnærminger for å nå læringsmålene. Lærerstasjoner gir

rom for veiledning, modellering og interaksjon mellom lærer og elev. De egenstyrte stasjonene bidrar til at elevene tilegner seg kunnskap på selvstendig vis. Elevene må vite hva de skal gjøre, hva de skal lære, og det forutsetter at klasserommet er godt organisert. Elevene får samhandle og det er ikke et mål om at det skal være helt stille i klasserommet.

Veien videre

Når elevene går ut fra 10. trinn i Hustadvikaskolen, velger de ulike veier videre i utdanningsløpet. I videregående opplæring skal de skrive og lese stadig mer komplekse og avanserte tekster. Noen velger studieforeberedende retning og møter store arbeidskrav i lesing og skriving. Andre velger en mer yrkesfaglig retning, og der kreves også ferdigheter til lesing og skriving av komplekse fagtekster.

Lese- og skriveopplæringen fra 8.-10.trinn		
Språkområde	Kjennetegn på god praksis	Ressurser
Språklig bevissthet <i>Opplæring med fokus på at elevene skal utvikle evne til refleksjon og kritisk tenkning. Til dette trenger de ordforråd og begreper.</i>	- Bevisst bruke språkstimulerende klasseromsdialog og samtaler i undervisningen.	Film: Læringsfremmende og språkutviklende samtaler Film: Klasseromsdialogen Nettside med film: Aktivt klasserom – for økt elevengasjement – Aschehoug Univers (lokus.no)
	- Aktivt bruke læringspartner og IGP-metode (Individuell, gruppe, plenum) for å aktivisere alle elevene.	Artikkel: IGP metoden
	- Arbeide systematisk med ord og begrep i alle fag	Film: Arbeid med begreper Ukas begrep på plan, begrepsordbok o.l.
	- Prioritere høytlesning og litterære samtaler i klasserommet	Film: Høytlesing og den litterære samtalen Høytlesing og den litterære samtalen del 2
Lesing <i>Lese for å lære og bli strategiske lesere.</i>	- Gi elevene tilgang til rikt utvalg av tekster på hovedmål og sidemål i alle fag.	
	- Arbeide med leseflyt og forståelse av at ulike tekster må leses på ulike måter.	Film: God leseopplæring
	- Vi leser for å lære. Fokus på arbeid med ord i tekster for å bli kjent med fagspråk både før, under og etter lesing.	Film: Arbeid med ord og begrep Film: Hvordan skape engasjement for lesing i førlesefasen
	- Arbeide for å utvikle strategiske lesere som har kognitiv bevissthet.	Film: Arbeid med ord og omgrep- under og etter lesing Artikkel: Lesestrategier- middel, ikke mål Film: Underveis i lesinga- lesestrategier
	- Arbeide for å utvikle kritiske lesere.	Film: Hva vil det si å lese kritisk? Film: TONE- å lese kildekritisk

	- Utvikle lesere med god tekstkompetanse.	Artikkel: Å utvikle lesere med god tekstkompetanse
	- Legge til rette for leseglede.	Artikkel: Slik får du engasjerte elever Film: Ungdom og lesing
	- Følge resultater av kartlegginger for å hjelpe elevene videre i leseopplæringen.	Nettside: LUS- leseutviklingsskjema Nettside: SOL- systematisk observasjon av lesing Film: Ressurser til å arbeide med resultatene på nasjonale prøver Artikkel: Hvordan kan resultatene på nasjonal prøve brukes i den videre leseopplæringen?
Skriving <i>Bruke skriving som et redskap for læring, og for å synliggjøre kunnskap i ulike fag.</i>	- Lede gode skriveprosesser med fokus på læringsfremmende vurdering. Skriving forgår primært på skolen.	Film: Fem prinsipper for god skriveopplæring Film: Å lede gode skriveprosesser Film: Sirkel for undervisning og læring Film: Fem teser om funksjonell respons på elevtekster
	- Arbeide med fagspesifikk og strategisk skriveopplæring. Elevene skriver på fagenes premisser.	Hefte: varierte undervisningsmetoder i skriving Film: Gode skrivestrategier Film: Fagspesifikk skriveopplæring
	- Gi presise og relevante skriveoppgaver (Bruk for eksempel skrivetrekanten som et utgangspunkt).	Film: Hva kjennetegner gode skriveoppgaver? Film: Skrivetrekanten Film: Sjekkliste for gode skriveoppgaver (liste)
	- Gi tilgang til gode skriverammer.	Film: Skriverammer (dansk)
	- Gjennomføre fagdager med underveisvurdering.	Artikkel: Fagdager med fokus på læring (Lillesand)

Kartleggingsplan for Hustadvikaskolen

Kartleggingsplan for 1.-4. trinn

Språklig bevissthet	-På sporet kartlegging -Aski Raski -God leseutvikling (Herrlin og Lundberg) -Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell -Språk 6-16 -20 spørsmål om språklige ferdigheter
Bokstavkunnskap	-iMal eller Bokstavprøven -På sporet kartlegging -Aski Raski
Leseferdighet	-LUS eller SOL -God leseutvikling (Herrlin og Lundberg) -På sporet kartlegging -Leseprotokoll "Running record" -Aski Raski -Salto Oppstartsprøven -Udir: Kartlegging av leseferdighet
Skriving	FUS – prosjektet. Vurderingskriterier Logos delprøve diktat God skriveutvikling (Herrlin og Lundberg)

Kartleggingsplan 5.-7.trinn

Leseferdighet	-Nasjonal prøve i lesing 5. trinn
Lesing	-LUS eller SOL -Kartleggeren 6. og 7. trinn
Skriving	- Kartleggeren 6. og 7. trinn -Skriveprøven fra Skrivesenteret Link til skriveprøven
Rettskriving	-Logos delprøve diktat

Kartleggingsplan 8.-10.trinn

Leseferdighet	-Nasjonal prøve i lesing 8. og 9. trinn
Lesing	-LUS eller SOL -Kartleggeren 8. og 9. trinn
Skriving	Skriveprøven fra Skrivesenteret Link til skriveprøven -Kartleggeren 8. og 9. trinn
Rettskriving	-Logos delprøve diktat

